

Kirjoituksia koulutuskokemuksista -kilpailun voittajateksti

OMENAN PAIKKA

PÄIVI HARINEN

*”Kun sekoittaa äänensä
muiden joukkoon, jää kiinni
kuin ongenkoukkuun.” (Franz
Kafka: Lapsia maantiellä,
suom. Aarno Peltomies, Hel-
sinki: Kustannusosakeyhtiö
Otava, 1997)*

STIGMA

Meritokraattisessa maailmassa on helppoa osoittaa, kuka on luuseri. Tutkin-
tojen ja todistusten puuttuminen alkaa
vaivata, jos ryhtyy mittailemaan itseään suhteessa
muihin ja suhteessa siihen ideaaliseen yksilö-
kuvaan, jota yhteiskunnassa tuotetaan. Paineita
tulee ulkoa ja sisältä, perheen ja suvun piiristä.
Näin kävi tämänkin tarinan naiselle, keskiluokkai-
sen perheen vanhimmalle lapselle, jota nuoruus-
udessa kiinnostivat kaikki muut asiat paitsi koulu
ja kouluttautuminen – koulussa oli tosin haus-
kaa, mutta ennen kaikkea hauskaa. Kun nainen
nyt katselee elämäänsä taaksepäin, hän muistaa,
kuinka sukujuhlissa oli mukava katsella vanhem-
pien kiemurtelua, kun heiltä kysyttiin, että ”mitäs
näistä teidän lapsista tuleekaan?”. ”No..yhdestä
pojasta tulee toimittaja, toisesta diplomi-insinööri,
kolmannelta valmennuspäällikkö ja tytöstä...”
Nuorta naista nauratti vanhempien jäykkä ja ma-
terialistinen käsitys elämässä menestymisestä.
Kapinalliselle mielelle ylioppilaskeskeisen
anti muodostui vanhusten kauhistuttamisesta:
housuihin kirjaillut Che ja Mao pyrkivät olemaan
epätoivoisia viestejä auktoriteettien vastustami-
sesta ja keskiluokkaisen hapatuksen kieltämisestä:
rahat pois porvarilta, vaati porvariperheen
vesa. Voi nuoruuden ehdottomuutta.

Päästäkseen äkkiä pois kotoa ja irti yksistä
auktoriteeteistaan tyttö meni hyvin nuorena nai-
misiin jonkun onnettoman miesraukan kanssa.
Lapsia tuli ja tuli. Vuodet vierivät kotona ja hiek-
kalaatikon laitamilla omia ja vieraita lapsia paimen-
nettaessa. Vapaa-aikaa ja rahaakin oli, ja niitä nai-
nen kulutti kirjastoissa, konserteissa ja taidenäyt-
telyissä. Hän luki kaikki uudet kirjat ja klassikot,
vieraili kamarimusiikkijuhlilla ja runoilloissa löytäen
itsensä usein harrastamasta keskiluokkai-
ta kulttuurihapatusta monin eri tavoin, elämäänsä
suhteellisen tyytyväisenä. Olo oli hyvä sisäi-
sesti ja ulkoisesti; liikuntaankin jäi paljon aikaa.
Maailma oli mukavalla ja ehdottomalla tavalla
musta ja valkoinen - tai sininen ja punainen.
Monesta asiasta oli helppoa muodostaa ”vank-
ka näkemys”. Naisen kodista tuli vilkkaan sosi-
aalisen elämän keskus, ja lukuisat ystävät ko-
koontuivat sinne usein. Nuoruuden kapinamieli
himmeni ja laantui arjen pienessä kauneudessa.

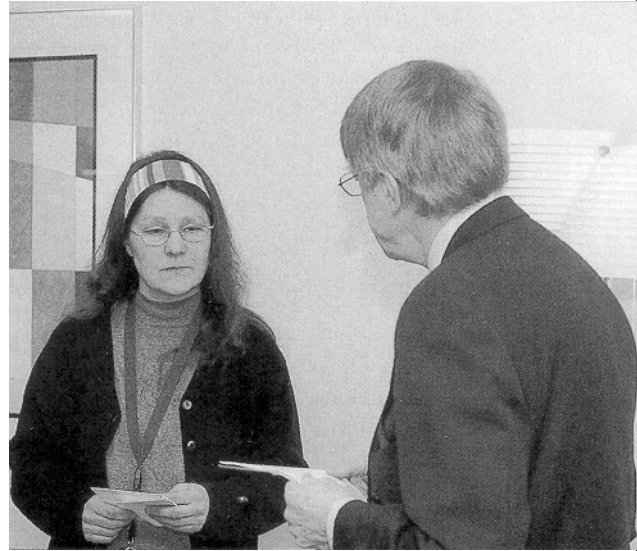
Saadakseen lisäansioita nainen keksi itselleen
palkkatyön, jota voi tehdä öisin; hän hakeutui
lehdenjakajaksi paikallisen päivälehdteen palveluk-
seen. Ennen töiden aloittamista naisen piti käy-
dä lääkärissä hakemassa työnantajalle todistus
terveydentilastaan. ”Sopiva lehdenjakajaksi”, luki
lääkärintodistuksessa. Miksi tämä teksti kirpasi
ja vaivasi naista? Miksi häntä myöhemmin yhä
uudestaan nolotti katsella verokorttiaan, jossa
hänen ammatikseen mainittiin lehdenjakaja? Kun
lapset aloittivat koulunsa ja erilaisissa lomakkeis-
sa kyseltiin vanhempien ammattia, nainen jätti
oman kohtansa tyhjäksi tuntematta minkäänlais-
ta solidaarisuutta toisia lehdenjakajia, työtove-
reitaan kohtaan. Minne olikaan liuennut kaikki
keskiluokkaisuuden kauhistelu ja työläisyyden
ylistys? Yhtäkkiä elämä olikin alkanut tuntua va-
jaalta, ikään kuin joku tärkeä tehtävä olisi vielä ja
koko ajan ollut täyttämättä. Näinkö lähelle puut-
aan omena oli kuitenkin pudonnut?

ANTAUTUMINEN

Vuodet tulivat ja menivät, ajelehtivat elämäänsä ajelehtivan naisen läpi, ohi ja yli. Välillä naisen valtasi tunne, että hän ikään kuin eli jonkun muun elämää eikä omaansa lainkaan. Joku osti jotain, niinpä hänkin. Joku matkusti jonnekin, niinpä hänkin. Eräs naisen ystävä aloitti autokoulun, niinpä nainenkin. Toinen ystävä laati määrätietoisen opiskelusuunnitelman ja aloitti opinnot avoimessa yliopistossa, niinpä nainenkin ajautui ystävättärensä vanavedessä avoimen yliopiston järjestämille kasvatustieteiden luennoille. Ensin suoritettiin yksi opintojakso, sitten toinen ja kolmas. Psykologia vaikutti mielenkiintoiselta, siispä ilmoittauduttiin sinnekin. Lehdenjakamisen takia syntynyt univaje kostautui joskus, kun nainen nukahti hetkeksi kesken arvostetun professorin luennon. Tentteihin lukeminen tapahtui keittiössä puuron kiehuessa hellalla ja kirjojen kärytyssä hellan vieressä. Suorituksia alkoi kertyä, ja opintokirja täyttyi: kasvatustieteen approbatur ja cum laude, psykologian approbatur. Kun naiselta joskus kysyttiin, mitä hän ”tekee”, hän vastasi olevansa yliopisto-opiskelija. Eikä kehdannut täsmentää, että avoimessa yliopistossa tosin ”vain”. Durkheim, Bourdieu ja Fromm tönäisivät yöpöydältä alas Dostojevskin, Kafkan ja Waltarin.

Lapset kasvoivat koko ajan, ja 35-vuotiaana nainen alkoi jostain syystä kysellä itseltään yhä ahkerammin: ”Mitä minusta tulee isona?” Ystävien puheet, jotka alkoivat sanoilla ”meillä töissä”, tuntuivat pakottavan naista johonkin – jos ei muuhun, niin ainakin puheenaiheen vaihtamiseen. 1980-luvulla puhuttiin paljon ja hyväntahtoisesti tätienergiasta, jota aikuisten naisten nähtiin purkavan esimerkiksi opiskelemalla milloin mitäkään ei-niin-erityisen-tärkeää. Niinpä tarinan nainenkin kerran kaupungilla kulkiessaan poikesi varovasti ja kuin anteeksi pyydellen paikallisen yliopiston opintotoimistoon opintokirjansa kanssa. Olisiko siihen mennessä suoritetuista opinnoista ollut mihinkään? Miellyttävä toimitusihminen otti hänet ystävällisesti vastaan ja totesi naisella olevan jo kahden vuoden yliopisto-opinnot käytännössä suoritettuina. Eikö siis kannataisi tulla valintakokeisiin? Taas suunta osoitettiin ikään kuin ulkoa päin, ja nainen teki niin kuin sanottiin alkaen valmistautua kokeisiin.

Tästä alkoivat naisen elämässä entistä intensiivisemmät teorioiden, referaattien ja esseiden vuodet. Vappu meni kasvatustieteeseen syven-

Yliassistentti Päivi Harinen Joensuusta voitti Aikuiskasvatus-lehden kilpailun ja sai palkinnoksi taiteilija Outi Kirveen teoksen ”Kuun säteistä kudottu”. Palkinnon luovutti raadin ja toimitusneuvoston jäsen, opetusneuvos Esa Kokka. Kuva: Kalevi Keski-Korhonen

nyttäessä, mutta ilmeisen tehokkaasti, koska pääsykokeet menivät hyvin. Kerran kaupungilla ajelehtiessaan nainen pistäytyi yliopistolla katsomassa ilmoitustaululta pääsykokeiden tulokset ja hämmästyi aidosti huomattuaan tultuaan hyväksytyksi. Kunnan ihminen muiden kunnan ihmisten joukossa, kerrankin objektiivisilla mittareilla mitattuna, kaikkien niiden nuorten ja viriilien joukossa. Kääntekehtiä oli hämmästyttävä ja outo, epätoivolliselta tuntuva. Arvaako sitä nyt enää lehdenjakkoon lähteäkään? Nainen sanoi itsensä irti.

OPISKELIJA

Tätienergian purkaminen ei ollut pelkkää juhlaa ja oppimisen iloa: täysipäiväisen opiskelun aloittaminen 35-vuotiaana voi naisnäkökulmasta olla myös takkuista. Uuden statuksen, paikan ja tilan etsiminen kesti tämän tarinan naisella kauan. Aina tuntui siltä, että hän oli jotenkin väärässä paikassa väärään aikaan: kotona oltaessa opiskelut painoivat mieltä, ja luennoilla ja seminaareissa istuttaessa ajatukset kiirehtivät päiväkodissa oleviin nuorimmaisiiin. Miten kaikki näytti toisten elämässä olevan niin paljon yksinkertaisemmin, ja miten toisten tekemät asiat aina tuntuivat enemmän oikeilta kuin omat tekemiset?

Akateemiseen ajatteluunkaan ei oikein tuntunut löytyvän otetta. Kun toiset pohtivat systeemiteoriaa, loogista empirismiä ja p:n arvoja, nainen mielti rahojen riittämistä, lasten ongelmia tai omaa jaksamistaan. Hänen terveytensä alkoi reistailla – näinhän iän myötä tahtoo käydä, varsinkin jos ei ennätä enää liikkuu – ja johonkin tenttiin nainen tuli suoraan sairaalasta. Tieteen kielten opetteleminen vei kauan. Kovasti nuoriakin olivat muut oppijat. Kun toiset kiiruhtivat ainejärjestön rientoihin, nainen ajalehti kotiin, koska niin piti olla. Opiskeluaajoista naiselle ei jäänyt paljonkaan mieleen, joku yksittäinen opettaja tai tenttikirja tosin joskus hätkähdytti miettimään ja ikään kuin herätti välillä.

Opiskelijan nälkä kasvoi syödessä: yliopistossa oli mahdollista opiskella lisää psykologiaa. Ja filosofiaa, se piti ”ottaa“ ilman muuta. Approbaturipintojen jälkeen nainen mielti, että menköön cum laude samalla vaivalla. Joku muukin sivuainekokonaisuus tutkinnossa oli hyvä olla, niinpä nainen eräänä päivänä ajalehti sisään sosiologian opintoihin, perusopintokokonaisuuden suorittaakseen. Jos tuon appron vain – tai jos sittenkin cum laude -opinnot, ihan mielenkiinnosta. Kun cum laude -opinnot tulivat valmiiksi, niin nainen teki syventävät opinnotkin (”vahingosa”), ja jo valmis kasvatustieteen gradu siirtyi sivulaudatur -tutkielmaksi. Sosiologia oli valinnut hänet ja piti häntä nyt tiukassa ja totaalaiselta tuntuvassa otteessaan.

Valmistuessaan maisteriksi naisella oli valmiina kaksi tutkielmaa ja monta opintokokonaisuutta eri tieteenaloilta. Silti hän ei omasta mielestään osannut vielä mitään. Yhä vain teki mieli jatkaa opintoja, kun ei oikein muutakaan tulevaisuudenvisiota tai arjen sisältöä ollut. Ystävät olivat jääneet jonnekin kirjojen, teorioiden ja metodologioiden jalkoihin. Aikaa, rahaa tai energiaa konserteihin, teatteriin tai matkustamiseen ei enää juurikaan ollut. Koti ja sen ”laittaminen” olivat menettäneet merkityksensä jo kauan sitten. Tiede ja sen ”tekeminen“ olivat vähitellen vallanneet jokaisen kolkkan naisen elämästä, addiktion tavoin.

AKATEEMINEN ASUNTOVELALLINEN

Mitä ihmettä maisterit maailmassa tekevät? Tuskin he jakavat lehtiä? Mutta mitä sitten? Maisterit ovat valtautuneita ja voimaantuneita intellektuaaleja, varmaankin (ainakin ne nuoret ja oikeat

sellaiset). Nainen ei ennättänyt pohtia näitä asioita kovinkaan kauan, kun hänen elämänsä taas tartuttiin ulkoa päin. Yliopistolta soitettiin ja kysettiin töihin. ”Apua, ei kai... ei minusta... onko-han kuitenkin, pystynkö... en, pakko on nyt yrittää, koska toista tilaisuutta ei ehkä koskaan enää tule.” Yhtäkkiä kaiken tämän valtautumisrimpuilun keskellä nainen löysi itsensä tilanteesta, jossa entisistä opettajista ja monista ihailluista tai pelätyistä auktoriteeteista tuli työtovereita.

Yliopisto-opettajaksi muuttaminen oli vaikeaa, raskasta ja äärimmäisen opettavaa. Tiede alkoi kuulua naiselle ja nainen tietelle, virallisesti ja luvallisesti. Epäonnistumisen ja turhautumisen kokemuksia syntyi paljon, mutta samoin myös oppimisen ja osaamisen hetkiä. Mistään nainen ei kuitenkaan omasta mielestään saanut niin paljon kuin opiskelijoiden kanssa työskentelystään: vasta nyt tutkimukset, teoriat ja metodologiat alkoivat avautua niin, että niistä sai otteen. Opettajana hän oppi paljon enemmän kuin koskaan oli opiskelijana oppinut. Opettajaperspektiivistä yliopisto avautui aivan uudenaikaisena sosiaalisena ja fyysisenä paikkana. Naisesta oli mielenkiintoista tarkastella, kuinka sen merkitykset syntyivät ja vakiintuivat nyt toisin kuin aiemmin.

Uskottavuuden saavuttamiseen ja oman paikan lunastamiseen työyhteisössä meni naisella monta vuotta. Aikaa kului, ennen kuin nainen uskalsi lausua sanat ”meillä töissä”, mutta kun se tapahtui, niin kokemus oli hämmäntävä. Vähitellen kieli alkoi taipua myös kaiken maailman diskursseihin, entiteetteihin, struktuureihin ja abstraktioihin. Naista itseään tämä huvitti välillä.

Yliopistotyö ei ollut pelkkää opettamista, vaan virkaan kuului myös oikeus – tai velvollisuus – uusiin tutkintoihin johtaneisiin jatko-opintoihin. Nainen oli innoissaan: hän sai palkkaa siitä, että luki ja kirjoitti, ja sitä hän olisi tehnyt muutenkin, vaikka ilmaiseksi. Työ, jossa koko ajan oli mahdollisuus oppia jotain uutta, valloitti naisen elämän jokaisen kolkkan. Työn ulkopuoliseen mutta paradoksaalisesti siihen tiukasti sitovaan elämänalueeseen kuului pankin kanssa solmittu elämänmittainen liitto. Valtautuneet ihmisethän eivät kai asu vuokralla?

Yliopistovuosien aikana toisten ihmisten suhtautuminen naiseen muuttui. Vanhemmat ja sukulaiset katselivat häntä myhäillen (”no sieltä se meidän tohtori tulee”), pankissa hänet otettiin vastaan aivan erilaisena asiakkaana kuin aiemmin (”kiinnostaisiko tontin omaksi ostaminen?”), kou-

lujen vanhempainilloissa rehtori puhutteli häntä ”yliopiston edustajaksi” (aiemman ”ongelmavanhemman” sijasta). Ajoittain nainen hätkähti vieläkin, jos joku arvostettu oppinut kyseli hänen mielipidettään jostain asiasta - joskus jopa joku mieskin. Kaikki tämä tuntui naisesta lähinnä kummalliselta.

TÄTÄKÖ SE ON, EMPOWERMENTTI?

Tohtoriksi valmistumisen ja akateemisen uran vakiintumisen myötä naisen elämästä katosivat viimeisetkin ”sivistyksen” rippeet: yliopistopintoihin siirtymisen jälkeen naisella oli ollut enää niukasti aikaa ja rahaa käydä musiikkijuhlilla tai oopperoissa, ja työhön siirryttäessä nämä vähäisetkin resurssit katosivat kokonaan. Matkat muuttuivat työmatkoiksi, kiireisiksi ja muodollisiksi. Hyllyillä ja pöytien reunoilla roikkuivat lukemattomat ja luetut monisteet, artikkelit, gradut ja väitöskirjat. Kerran kuussa tilille ajelehtiva palkka jatkoi matkaansa suoraan pankin huolehtivaan huomaan. Nainen oli velkainen, aina väsynyt, raihmainen ja tekemättömien töiden aiheuttaman psykologisen velan rasittama. Koti tuntui kaatuvan niskaan, ja lapsetkin olivat muuttuneet kovasti vieraisiksi. Jostain syystä he eivät koskaan olleet ymmärtäneet paikkaansa kulttuuripääoman kantajina; heistä ei tullut sellaisia selviytyjiä kuin akateemisten vanhempien lapsista kaikkien tilastojen mukaan pitäisi tulla.

Ikuinen ja kaikkiin asioihin ulottuva epäily astui entisen varmuuden ja ehdottomuuden tilalle. Katsoessaan maailmaa nainen huomasi, että jostain syystä kaikki oli alkanut avautua toisin ja näyttäytyä erilaisena kuin ennen. Jossain vaiheessa nainen oivalsi, että juuri tämä oli se syy, jonka vuoksi kaikki kuitenkin oli tavalla tai toisella kannattanut. Miten maailma olikaan mielenkiintoinen, kun sitä katsoi toisin. Miten ympärillä olikaan niin monta asiaa, jotka vielä piti nähdä ja tunnistaa, niin monta tekstiä, jotka piti ennättää lukea. Miten asiat voivatkin olla sekä-että eivätkä aina joko-tai. Naisella oli koko ajan sellainen tunne, että hän (jos ei tiennyt niin ainakin) ymmärsi niin paljon enemmän nyt. Oliko siis kaikki luopuminen sittenkin maksanut vaivan? Kenties oli.

Ja lopulta, jossain vaiheessa Dostojevski palasi kuin varkain Durkheimin rinnalle, eikä kumpikaan töninyt toista.

Palkinnonjakotilaisuuteen 9. tammikuuta pääsivät mukaan kuvass edessä vasemmalta lukien Kati Korhonen, Essi Ryymin ja Päivi Harinen, takana vasemmalta Helena Kekkonen ja Marja Rantio. Kuva: Kalevi Keski-Korhonen

Muut palkitut tekstit

II sija: Kati Korhonen ja Essi Ryymin:
Oppimiskumppanit verkossa – Yhteisöllisiä ratkaisuja opetuksen uudistamiseen.

III sija: Sini Lehto: *Voiko verkkokurssi olla elämänmakuinen oppimisseikkailu?*

IV sija: Marja Puustinen:
Opettaa, opiskella, oppia, opetella

V sija: Laila Rantion nimetön teksti

VI sija: Helena Kekkonen:
Haasteita ja kokemuksia vankilassa

Aikuiskasvatus julkaisee sekä palkittuja että eräitä muita kilpailutekstejä tulevilla numeroillaan.